

K O M U N I K A T
Z B A D A Ń

Warszawa, kwiecień 2011

www.cbos.pl ● sekretariat@cbos.pl

BS/38/2011

**STOSUNEK POLAKÓW DO PRACY
I PRACOWITOŚCI**

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
13 stycznia 2011 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Żurawia 4a, 00-503 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

Wprawdzie w opinii respondentów typowy Europejczyk jest postrzegany jako bardziej przywiązany do pracy zawodowej niż typowy Polak, dla którego rodzina stanowi zdecydowanie większą wartość, to jednak jeśli chodzi o postrzegany szacunek dla pracy nie różni się znacząco od innych Europejczyków. Badania nasze pokazują, że praca wykonywana przez Polaków oceniana jest nawet lepiej niż wykonywana przez typowych mieszkańców Europy¹.

Ubiegłoroczne badanie wartości szczególnie cenionych przez Polaków pokazało, że praca – choć nadal wysoko ceniona przez większość respondentów – nie należy już do ścisłej czołówki w hierarchii wartości. Od 2005 roku dość istotnie zmalało przypisywane jej znaczenie². Pojawia się zatem pytanie, czy w związku z tym spadkiem zmienia się również podejście do pracy.

W kontekście malejącego poczucia stabilności zatrudnienia wśród osób pracujących oraz pogarszających się opinii na temat sytuacji na krajowym i lokalnym rynku pracy³ (co zresztą związane jest z realnym wzrostem liczby bezrobotnych w Polsce⁴), po pięciu latach powracamy do tematu stosunku Polaków do pracy i pracowitości⁵.

Jak się okazuje, zdecydowana większość badanych zgadza się ze stwierdzeniami, że warto być pracowitym (95%), że każdą pracę należy wykonywać z sercem, nawet jeśli nie jest specjalnie znacząca (95%), że pracowitość to konieczny warunek do osiągnięcia sukcesów w życiu (92%) oraz że praca nadaje sens naszej egzystencji (92%). Co najmniej połowa respondentów (od 50% do 56%) zdecydowanie podziela powyższe opinie, a tylko nieliczni (od 4% do 8%) nie zgadzają się z nimi.

¹ Zob. komunikat CBOS „Stereotyp Polaka i Europejczyka A.D. 2011”, marzec 2011 (oprac. B. Roguska).

² Zob. komunikat CBOS „Co jest ważne, co można, a czego nie wolno – normy i wartości w życiu Polaków”, lipiec 2010 (oprac. R. Boguszewski).

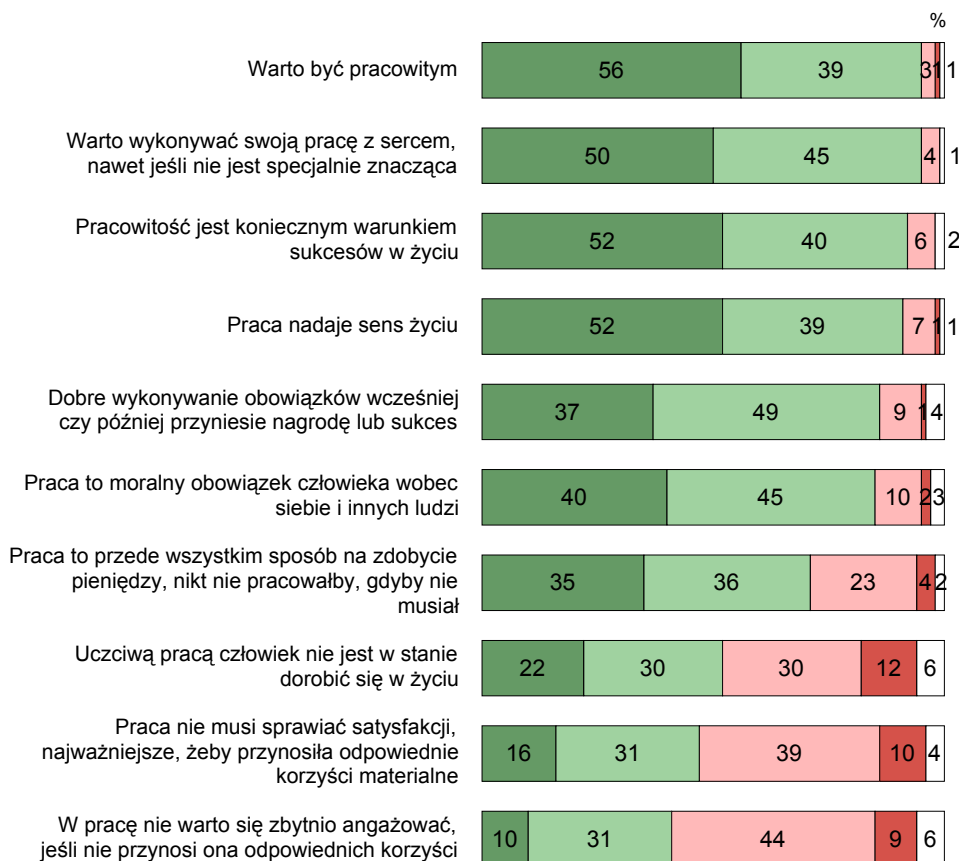
³ Zob. komunikat CBOS „Ocena sytuacji na rynku pracy i poczucie zagrożenia bezrobociem”, marzec 2011 (oprac. K. Wądołowska).

⁴ www.stat.gov.pl

⁵ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (249) przeprowadzono w dniach 3 – 9 lutego 2011 roku na liczącej 1002 osoby reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

RYS. 1. PROSZE POWIEDZIEĆ, W JAKIM STOPNIU ZGADZA SIĘ PAN(I) LUB NIE ZGADZA Z PRZEDSTAWIONYMI STWIERDZENIAMI?

■ Zdecydowanie się zgadzam ■ Raczej się zgadzam ■ Raczej się nie zgadzam ■ Zdecydowanie się nie zgadzam □ Trudno powiedzieć

W nieco mniejszym stopniu Polacy są przekonani, że dobre wykonywanie obowiązków wcześniej czy później przyniesie nagrodę lub sukces (86%) oraz że praca to moralny obowiązek człowieka wobec siebie i innych ludzi (85%) – mniej więcej dwie piąte (odpowiednio: 37% i 40%) nie ma co do tego wątpliwości. Ponad połowa ankietowanych (53%, w tym 9% w sposób zdecydowany) nie zgadza się ze stwierdzeniem, że w pracę nie warto się zbytnio angażować, jeśli nie przynosi ona odpowiednich korzyści.

Praca nie zawsze stanowi jednak wartość samą w sobie. W odpowiedziach respondentów nie brakuje opinii wskazujących na materialistyczne podejście do zatrudnienia.

Blisko trzy czwarte badanych (71%) jest zdania, że praca to przede wszystkim sposób na zdobycie pieniędzy. Według tych osób nikt nie pracowałby, gdyby nie musiał. Natomiast prawie połowa respondentów (47%) w mniejszym lub większym stopniu zgadza się ze

stwierdzeniem, że praca nie musi sprawiać satysfakcji, a najważniejszą jej cechą są odpowiednie korzyści materialne. Jednocześnie, co drugi Polak (52%) podziela pogląd, że uczciwą pracą człowiek nie jest w stanie dorobić się w życiu.

Z porównania średnich ocen na skali od 1 do 4, jeśli przyjmiemy, że 1 oznacza zupełny brak akceptacji, a 4 – całkowitą zgodę, wynika, że w ciągu ostatnich pięciu lat podejście do pracy i pracowitości zmieniło się tylko minimalnie i to dość niejednoznacznie. Wzrosło przekonanie, że jeśli praca nie przynosi odpowiednich korzyści, to nie warto się w nią zbytnio angażować oraz zmalało przeświadczenie o tym, że praca nadaje sens życiu. Jednocześnie rzadziej podzielany jest pogląd, że uczciwą pracą człowiek nie jest w stanie się dorobić.

Tabela 1

Stwierdzenia dotyczące pracy	2006	2011	Różnica średnich
	Średnie na skali 1–4, na której 1 oznacza „zdecydowanie się nie zgadzam”, a 4 – „zdecydowanie się zgadzam”*		
W pracę nie warto się zbytnio angażować, jeśli nie przynosi ona odpowiednich korzyści	2,34	2,46	0,12*
Praca to przede wszystkim sposób na zdobycie pieniędzy, nikt nie pracowałby, gdyby nie musiał	3,02	3,04	0,02
Praca nie musi sprawiać satysfakcji, najważniejsze, żeby przynosiła odpowiednie korzyści materialne	2,55	2,56	0,01
Warto być pracowitym	3,54	3,53	-0,01
Dobre wykonywanie obowiązków wcześniej czy później przyniesie nagrodę lub sukces	3,28	3,27	-0,01
Warto wykonywać swoją pracę z sercem, nawet jeśli nie jest specjalnie znacząca	3,49	3,46	-0,03
Pracowitość jest koniecznym warunkiem sukcesów w życiu	3,49	3,45	-0,04
Praca to moralny obowiązek człowieka wobec siebie i innych ludzi	3,31	3,27	-0,04
Praca nadaje sens życiu	3,54	3,43	-0,11**
Uczciwą pracą człowiek nie jest w stanie dorobić się w życiu	2,82	2,66	-0,16**

* Pominięto odpowiedzi „trudno powiedzieć”

** Istotność na poziomie 0,05

Na sposób podejścia do pracy raczej nie wpływa status zawodowy respondentów. Wprawdzie osoby niepracujące częściej niż aktywne zawodowo wykazują materialne podejście do zatrudnienia, twierdząc, że praca nie musi przynosić satysfakcji, najważniejsze

żeby była wymierna ekonomicznie, to jednak i w ich deklaracjach przeważa traktowanie pracy jako wartości, która nadaje sens życiu i jest moralnym obowiązkiem człowieka.

Tabela 2

Stwierdzenia dotyczące pracy	Aktywni zawodowo	Bierni zawodowo	Różnica średnich
	Średnie na skali 1–4, na której 1 oznacza „zdecydowanie się nie zgadzam”, a 4 – „zdecydowanie się zgadzam”*		
Praca nie musi sprawiać satysfakcji, najważniejsze, żeby przynosiła odpowiednie korzyści materialne	2,45	2,67	0,22**
Praca nadaje sens życiu	3,33	3,53	0,20**
Praca to moralny obowiązek człowieka wobec siebie i innych ludzi	3,18	3,36	0,18**
Dobre wykonywanie obowiązków wcześniej czy później przyniesie nagrodę lub sukces	3,20	3,34	0,14**
Uczciwą pracą człowiek nie jest w stanie dorobić się w życiu	2,60	2,71	0,11
Warto być pracowitym	3,48	3,57	0,09
Praca to przede wszystkim sposób na zdobycie pieniędzy, nikt nie pracowałby, gdyby nie musiał	3,01	3,07	0,06
W pracę nie warto się zbyt angażować, jeśli nie przynosi ona odpowiednich korzyści	2,44	2,48	0,04
Warto wykonywać swoją pracę z sercem, nawet jeśli nie jest specjalnie znacząca	3,45	3,47	0,02
Pracowitość jest koniecznym warunkiem sukcesów w życiu	3,44	3,46	0,02

* Pominięto odpowiedzi „trudno powiedzieć”

** Istotność na poziomie 0,05

Analiza czynnikowa⁶ potwierdza istnienie dwóch odmiennych podejść do pracy. Pierwsze z nich charakteryzuje się traktowaniem jej jako wartości autotelicznej – można tu mówić o swoistym etosie pracy, na który składają się przekonania, że warto być pracowitym, że praca nadaje sens życiu, a dobre wykonywanie obowiązków wcześniej czy później przynosi nagrodę lub sukces. Na autoteliczny wymiar podejścia do pracy składają się również twierdzenia, że warto wykonywać swoją pracę z sercem, nawet jeśli nie jest specjalnie znacząca, że pracowitość jest koniecznym warunkiem sukcesów w życiu, a także, że praca to moralny obowiązek człowieka wobec siebie i innych.

⁶ Zastosowano rotację Varimax, KMO=0,749.

Drugie podejście do pracy wiąże się z instrumentalnym jej traktowaniem. Na taki punkt widzenia składają się przekonania, że praca nie musi sprawiać satysfakcji, najważniejsze, żeby przynosiła odpowiednie korzyści materialne, a jeśli ich nie przynosi, to nie warto się w nią angażować, że praca to przede wszystkim sposób na zdobycie pieniędzy oraz że uczciwą pracą człowiek nie jest w stanie dorobić się w życiu.

Tabela 3

	Czynnik I „Autoteliczne podejście do pracy”	Czynnik II „Instrumentalne podejście do pracy”
Warto być pracowitym	0,782	
Praca nadaje sens życiu	0,678	
Dobre wykonywanie obowiązków wcześniej czy później przyniesie nagrodę lub sukces	0,664	
Warto wykonywać swoją pracę z sercem, nawet jeśli nie jest specjalnie znacząca	0,651	
Pracowitość jest koniecznym warunkiem sukcesów w życiu	0,632	
Praca to moralny obowiązek człowieka wobec siebie i innych ludzi	0,600	
Praca nie musi sprawiać satysfakcji, najważniejsze, żeby przynosiła odpowiednie korzyści materialne		0,766
W pracę nie warto się zbyt angażować, jeśli nie przynosi ona odpowiednich korzyści		0,643
Praca to przede wszystkim sposób na zdobycie pieniędzy, nikt nie pracowałby, gdyby nie musiał		0,685
Uczciwą pracą człowiek nie jest w stanie dorobić się w życiu		0,513
Procent wariancji wyjaśnionej = 46	27	19

Ogólne, sumaryczne wskaźniki podejścia do pracy w Polsce sugerują, że to autoteliczne (średnia na 4-punktowej skali wynosi 3,42) dość istotnie przeważa nad instrumentalnym (średnia = 2,69), które jednak również jest dość częste. Co ciekawe, oba podejścia do pracy i pracowitości są ze sobą istotnie skorelowane pozytywnie (r Pearsona = 0,101, p = 0,05), co oznacza, że jedno nie wyklucza drugiego. Potwierdzają to niejednoznaczne uwarunkowania obu podejść ze względu na określone cechy demograficzne i społeczne (patrz tabele aneksowe).

Stosunku do pracy i pracowitości nie różnicuje sytuacja zawodowa respondentów. Potwierdzają się wcześniejsze spostrzeżenia, że bierni zawodowo częściej niż pracujący wykazują zarówno autoteliczne jak i instrumentalne podejście do zatrudnienia.

Tabela 4

Sposób podejścia do pracy i pracowitości	Aktywni zawodowo	Bierni zawodowo	Ogół badanych
	Średnie wskaźników mierzonych na skali 1–4		
- autoteliczny	3,36	3,47	3,42
- instrumentalny	2,63	2,75	2,69

Jeżeli chodzi o zmiany ogólnego podejścia do pracy na przestrzeni ostatnich niespełna pięciu lat, to są one niewielkie. Praca nieco rzadziej traktowana jest jako wartość sama w sobie – zwłaszcza wśród aktywnych zawodowo, natomiast materialne podejście do niej w odniesieniu do ogółu badanych utrzymało się na niezmiennym poziomie, przy czym wśród pracujących minimalnie wzrosło, a wśród biernych zawodowo nieznacznie spadło.

Tabela 5

Sposób podejścia do pracy i pracowitości	Aktywni zawodowo		Bierni zawodowo		Ogół badanych	
	2006	2011	2006	2011	2006	2011
	Średnie wskaźników mierzonych na skali 1–4					
– autoteliczny	3,47	3,36	3,50	3,47	3,48	3,42
– instrumentalny	2,59	2,63	2,81	2,75	2,70	2,69

★

★

★

Chociaż praca w hierarchii wartości Polaków traci nieco na znaczeniu, to podejście do niej pozostaje dość stabilne. Polacy niezmiennie akcentują przede wszystkim pozamaterialny wymiar zatrudnienia, jednak kwestie ekonomiczne – jak się okazuje – mają dla nich również bardzo duże znaczenie. Co istotne, oba wymiary stosunku do pracy i pracowitości – zarówno autoteliczny, jak i instrumentalny – są ze sobą w pewnym stopniu związane, i dlatego trudno wyróżnić specyficzną kategorię osób prezentującą jedno lub drugie podejście.

Opracował

Rafał BOGUSZEWSKI

A N E K S

Tabela 1. Wskaźnik autotelicznego podejścia do pracy

		Średnia na skali 1-4	Odchylenie standardowe	Liczba osób
Ogółem		3,42	,44	915
Płeć	Mężczyźni	3,41	,45	451
	Kobiety	3,43	,42	464
Wiek	18-24 lata	3,32	,38	114
	25-34	3,31	,45	170
	35-44	3,38	,42	137
	45-54	3,43	,46	147
	55-64	3,48	,43	185
	65 lat i więcej	3,56	,41	162
Miejsce zamieszkania	Wieś	3,43	,43	342
	Miasto do 20 tys.	3,38	,44	126
	20-100 tys.	3,47	,44	179
	101-500 tys.	3,44	,44	160
	501 tys. i więcej mieszk.	3,34	,42	107
Wykształcenie	Podstawowe	3,49	,38	211
	Zasadnicze zawodowe	3,46	,46	227
	Średnie	3,40	,44	316
	Wyższe	3,31	,45	161
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	3,33	,42	90
	Średni personel, technicy	3,39	,41	33
	Pracownicy adm.-biurowi	3,33	,39	58
	Pracownicy usług	3,32	,51	50
	Robotnicy wykwalifikowani	3,41	,46	112
	Robotnicy niewykwalifik.	3,37	,36	52
	Rolnicy	3,34	,46	32
	Pracujący na własny rach.	3,52	,39	50
Bierni zawodowo	Renciści	3,53	,45	69
	Emeryci	3,56	,42	207
	Uczniowie i studenci	3,30	,38	62
	Bezrobotni	3,37	,38	55
	Gospodynie domowe i inni	3,30	,54	46
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	3,33	,45	117
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	3,40	,44	72
	sekt. pryw. poza rolnict.	3,36	,43	228
	prywatnym gosp. rolnym	3,42	,43	31
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	3,48	,44	129
	501-750	3,44	,40	129
	751-1000	3,46	,43	157
	1001-1500	3,45	,44	154
	Powyżej 1500 zł	3,36	,47	158
Ocena własnych war. mater.	Złe	3,41	,45	122
	Średnie	3,44	,44	379
	Dobre	3,40	,43	413
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	3,67	,32	45
	Raz w tygodniu	3,48	,42	422
	1-2 razy w miesiącu	3,33	,42	162
	Kilka razy w roku	3,35	,44	188
	W ogóle nie uczestniczy	3,33	,51	96
Poglądy polityczne	Lewica	3,39	,49	162
	Centrum	3,41	,42	315
	Prawica	3,47	,39	268
	Trudno powiedzieć	3,39	,47	169

Tabela 2. Wskaźnik instrumentalnego podejścia do pracy

		Średnia na skali 1-4	Odchylenie standardowe	Liczba osób
Ogółem		2,69	,59	865
Płeć	Mężczyźni	2,77	,59	417
	Kobiety	2,61	,57	448
Wiek	18-24 lata	2,62	,60	111
	25-34	2,60	,56	169
	35-44	2,57	,59	135
	45-54	2,79	,58	140
	55-64	2,75	,57	172
	65 lat i więcej	2,79	,60	139
Miejsce zamieszkania	Wieś	2,77	,54	315
	Miasto do 20 tys.	2,67	,58	123
	20-100 tys.	2,79	,64	165
	101-500 tys.	2,62	,59	155
	501 tys. i więcej mieszk.	2,43	,53	106
Wykształcenie	Podstawowe	2,85	,52	185
	Zasadnicze zawodowe	2,89	,53	214
	Średnie	2,64	,60	304
	Wyższe	2,33	,51	162
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	2,30	,50	93
	Średni personel, technicy	2,57	,58	34
	Pracownicy adm.-biurowi	2,52	,56	58
	Pracownicy usług	2,69	,55	46
	Robotnicy wykwalifikowani	2,91	,48	108
	Robotnicy niewykwalifik.	2,91	,49	48
	Rolnicy	2,89	,54	30
	Pracujący na własny rach.	2,52	,66	51
Bierni zawodowo	Renciści	2,92	,59	60
	Emeryci	2,79	,55	181
	Uczniowie i studenci	2,50	,57	63
	Bezrobotni	2,81	,54	51
	Gospodynie domowe i inni	2,50	,67	43
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	2,50	,58	120
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	2,80	,55	64
	sekt. pryw. poza rolnict.	2,62	,59	231
	prywatnym gosp. rolnym	2,88	,58	28
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	2,87	,59	122
	501-750	2,79	,55	121
	751-1000	2,71	,58	148
	1001-1500	2,68	,60	152
	Powyżej 1500 zł	2,45	,51	152
Ocena własnych war. mater.	Złe	2,90	,61	113
	Średnie	2,74	,55	355
	Dobre	2,58	,59	397
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	2,59	,64	43
	Raz w tygodniu	2,70	,57	395
	1-2 razy w miesiącu	2,68	,56	156
	Kilka razy w roku	2,69	,58	180
	W ogóle nie uczestniczy	2,69	,66	92
Poglądy polityczne	Lewica	2,59	,64	156
	Centrum	2,72	,55	302
	Prawica	2,63	,58	257
	Trudno powiedzieć	2,83	,57	150